

E. MIHELIC

FUNKCIJA PROIZVODNJE I OPSKRBE VOĆA I POVRĆA NA PROGRAMU RADA POSLOVNE ZAJEDNICE ZA VOĆE I POVRĆE ZAGREB

UVOD

Nedovoljna proizvodnja voća i povrća po količini i kvaliteti u nas izaziva neadekvatnu opskrbu našeg tržišta. Česte su pojave naročito u zimskim mjesecima, da pojedinih vrsta voća i povrća ima vrlo malo na tržištu, a kao posljedica toga dolazi do formiranja abnormalno visokih cijena nedostupnih većini potrošača. Ovakve pojave su posebno česte sa povrtnim kulturama, jer je tek u začetku organizirana velika proizvodnja povrća u društvenom sektoru. Nedostaje kompletna organiziranost u procesu proizvodnje, dorade, prerade i plasmata povrća. U proteklom dužem razdoblju često nam se je događalo, da veća količina proizvedenog povrća na njivama propadne jer nije bilo mogućnosti plasmata, a pogoni za preradu istog nisu bili izgrađeni. Ovakve pojave dovode proizvođače povrća u financijske gubitke i do odustajanja od ove proizvodnje i do preorijentacije na proizvodnju sigurnijih poljoprivrednih kultura koje ne stvaraju gubitke.

Radne organizacije iz oblasti trgovine voća i povrća koje su prihvatile politiku dugoročnog ugovaranja povrća po određenim cijenama koje garantiraju proizvođačima, u godinama velike ponude povrća i pada cijena mogu ostvariti također financijske gubitke, jer su u takvom stanju na tržištu niže maloprodajne cijene od cijena koje treba po ugovoru platiti proizvođačima. To je zapravo osnovni razlog da politika ugovaranja proizvodnje između proizvođača i trgovine nije dala očekivane rezultate. Fondovi rizika koji bi u takvoj proizvodno-tržnoj situaciji trebali doći do izražaja nisu još formirani niti su dobili odgovarajuću podršku od svih faktora odgovornih za proizvodnju, doradu, preradu i opskrbu sa ovim proizvodima. Društvene materijalne rezerve voća i povrća na razini gradova, kao niti na razini republike i federacije praktično, ne postoje, pa prema tome nisu moguće niti društvene intervencije u slučaju loše opskrbe.

Organizirana proizvodnja voća (jabuke, breskve i stolno grožđe) u društvenom sektoru dala je vrlo veliku i kvalitetnu proizvodnju a time i znatno bolju i jeftiniju opskrbu tržišta. Nakon petnaest godina iskustva na plantažnoj proizvodnji voća s primjenom suvremenom tehnologijom i kvalitetnim sortimentom možemo tvrditi da je to put sa kojim možemo vrlo brzo i efikasno proizvesti dovoljne količine voća i povrća za potrebe naše zemlje i za izvoz. Za efikasno i racionalno rješenje ovog kompleksa potrebna je organizirana suvremena proizvodnja voća i povrća na velikim površinama.

Dr Ernest Mihelić, dipl. inž.
PPK Zagreb

ma, organizirana dorada i prerada, organizirana i ugovorena prodaja na domaćem i stranom tržištu, formiran fond rizika i organizirane materijalne rezerve. Dosadašnja parcijalna rješenja dala su značajnije rezultate uglavnom kod voća i grožđa koje ima duži vijek trajanja u hladnjačama. Proizvodnja povrća i voća na velikim površinama uz primjenu suvremene tehnologije i suvremeni sortiment daje jeftiniju proizvodnju, što je od posebnog značenja za plasman u svježem i prerađenom stanju na domaćem i stranom tržištu.

U proteklom razdoblju nismo postigli zadovoljavajuće rezultate na sortiranju i pakiranju povrća i voća, ne pratimo dovoljno brzo najrazvijenije zemlje u svijetu na ovom području. Radi neadekvatnog pakiranja i transporta ovi lako pokvarljivi proizvodi vrlo brzo gube na kvaliteti i propadaju. Zbog toga od posebnog je značenja izgradnja objekata u kojima se može izvršiti sortiranje i pakiranje I klase i prerada tzv. II klase voća i povrća. Za brzo poboljšanje sadašnjeg stanja u proizvodnji i opskrbi voća i povrća prioritet ima društveni sektor, ali ne smije se zanemariti niti individualni sektor proizvodnje, jer kao dopunski uvijek može odigrati pozitivnu ulogu.

Današnje stanje u proizvodnji, doradi, preradi, uslugama i plasmanu voća, povrća i prerađevina ne zadovoljava zahtjevima našeg društva. Nedovoljna povezanost proizvodnih organizacija s organizacijama koje se bave preradom, plasmanom i uslugama još više zaoštrava ovo stanje. Radi toga bilo je neophodno pristupiti udruživanju rada i sredstava u ovoj sferi i radi toga je u Zagrebu formirana Poslovna zajednica za proizvodnju, doradu, preradu, usluge i plasman voća, povrća i prerađevina. Program rada ove zajednice je velik i značajan, ali s obzirom na složenost rada nije realno očekivati vrlo brzo velike rezultate.

Značenje voća i povrća u ishrani stanovništva

Voće i povrće imaju sve veće društveno-ekonomsko značenje kao hrana, industrijska sirovina, i kao izvozna roba. Proizvodnja voća i povrća uvijek je bila predmet zainteresiranosti ne samo proizvođača i potrošača, već i društvene zajednice. Ovi proizvodi sadrže biološki pogodne izvore zaštitnih tvari (uglavnom mineralnih soli i vitamina), pa stoga predstavljaju prijeko potrebnu i nezamjenjivu ljudsku hranu. U procesu nagle urbanizacije, u situaciji kada je čovjekova okolina iz niza izvora sve više zagađena, čovjeku se povećava potreba upravo za supstancijama koje sadrži voće i povrće kao faktorima za otklanjanje intoksikacije kojoj je izložen ljudski organizam.

Od pojedinih vrsta voća i povrća u ishrani stanovništva u nas se najviše konzumira jabuka, zatim kruška, breskva, šljiva itd., a od povrća: krumpir, grah, kupus, rajčica, kelj i dr. Razumije se da se pojedine vrste voća razlikuju po svom sastavu, o čemu i ovisi njihova kvaliteta kao prehranbenog artikla. No, uloga i značenje pojedinih vrsta voća i povrća za ishranu stanovništva procjenjujemo i po količini koja se potroši po jednom stanovniku na određenom području.

Pored voća i povrća koje konzumiranje imamo u svježem stanju, zahvaljujući tehničko-tehnološkom progresu javlja se danas čitav niz proizvoda od voća i povrća namijenjenih ljudskoj ishrani. Ti proizvodi nastali su kao potreba sve razvijenih urbanih sredina i zbog sezonskog karaktera te robe.

Proizvodnja voća i povrća u Jugoslaviji

Geografski položaj, povoljni ekološki uvjeti i prostrane površine plodnih zemljišta, zatim pristupačnost velikih međunarodnih tržišta, omogućili su još od davnine razvitak voćarstva, vinogradarstva i povrtlarstva u našoj zemlji, tako da danas Jugoslavija zauzima značajno mjesto u Evropi i u svijetu po proizvodnji voća i povrća. Ilustracije radi naveli smo prosječnu godišnju proizvodnju za pojedine vrste voća zadnjih 20-etak godina.

Proizvodnja voća u Jugoslaviji 1955 — 1973.

Vrsta voća	U tonama			
	Godišnji prosjek 1955 — 1964.	1964—1968.	Godišnji prosjek 1969—1973.	
0	1	2	3	4
Jabuke	215.000	222.000	268.800	295.700
Kruške	76.000	81.000	113.246	97.123
Šljive	717.000	661.600	918.400	790.000
Trešnje	54.300	48.740	52.973	50.857
Višnje	28.000	28.400	42.203	35.302
Kajsije	22.000	23.280	25.613	24.447
Breskve	25.900	44.100	62.574	53.337
Ukupno:	1,139.800	1,109.720	1,583.809	1,346.766
Indeks	100	97,34	138,93	118,14

Izvor: Za period 1955 — 1964. prosjek iz »Zbornika referata Savjetovanja o pripremanju voća i povrća za domaće tržište i izvoz. Novi Sad, Privredni pregled, Beograd str. 1/20. Za period 1964—1973. (posebno 1964—1968. i 1968—1973) izračunat je prosjek za SGJ za 1974. str. 167.

Treba, međutim, naglasiti da imamo dosta neusklađenu strukturu, jer na samu šljivu otpada 60% proizvedenih količina voća. Posljednjih godina podignute su velike plantaže, na kojima jabuke zauzimaju preko 27%, kruške 19,6%, breskve 14,8%. Na sve ostale voćke otpada oko 35%.

Za povrće možemo reći da je pored voća hrana budućnosti s obzirom na fiziološke potrebe suvremenog čovjeka. Naša zemlja obiluje dobrim uvjetima za proizvodnju povrća zbog različitih klimatskih prilika pa se ono

može uzgajati vrlo rano, a i vrlo kasno u toku godine. U proizvodnji povrća najviše je zastupljen krumpir s preko 50% što se vidi iz naredne tabele. Iz podataka se vidi da je prosječna godišnja proizvodnja povrća zadnjih pet godina veća od prethodnog petogodišnjeg prosjeka za 7,24%, dok je kod voća u istom razdoblju postignut znatno veći napredak. U proizvodnji jabuka vrlo zapažene rezultate postigli su slijedeći proizvođači: »Borinci« — Vinkovci, PPK »Zagreb«, »Godomin« — Smederevo, »Makedonijaplod« — Resen itd., u proizvodnji bresaka vrlo dobre rezultate postigli su: Poljoprivredno dobro »Zadar«, Poljoprivredni kombinat »Južni Banat«, Bela Crkva i dr.

Međutim i pored odgovarajućeg napretka u proizvodnji voća i povrća naša zemlja, još ni izdaleka posebno kod povrća nije postigla u tom pogledu ono što bi trebalo postići. Neke susjedne zemlje postigle su bolje rezultate u proizvodnji povrća premda imaju slične ekološke uvjete.

*Proizvodnja povrća u Jugoslaviji
1964 — 1973.*

Vrsta povrća	Godišnji prosjek u tonama	
	1964—1968.	1969—1973.
Krumpir	2,826.000	2,888.000
Grah	198.800	180.800
Grašak	12.600	16.800
Crveni i bijeli luk	200.000	352.400
Kupus i kelj	566.600	630.800
Paprika	219.400	294.200
Rajčica	312.600	355.200
Dinje i lubenice	462.200	429.600
U k u p n o:	4,798.200	5,147.800
Indeks:	100	107,24

Izvor: Izračunato iz SGJ za 1974. strana 166.

*Proizvodnja voća po glavi stanovnika
(Godišnji prosjek za 1963/67)*

U kg

Vrsta voća	Jugoslavija	Italija	Mađarska	Bugarska	Grčka
Jabuke	11,3	43,3	43,3	40,2	23,0
Kruške	4,1	23,0	5,3	10,8	11,0
Breskve	2,2	25,1	4,9	16,0	14,0
Kajsije	1,1	1,1	8,4	4,4	3,2
Svega (1 — 4)	18,7	92,5	61,9	71,4	51,2

Izvori: Doktor A. Mišev

Zbornik referata sa

Savjetovanja str. 7.

Iz slijedećeg prikaza proizvodnje nekih vrsta voća po glavi stanovnika u našoj zemlji i nekim susjednim zemljama vidljivo je da zaostajemo, što se reflektira na nižu potrošnju.

Potrošnja voća i povrća

Po potrošnji voća i povrća, kao što smo već konstatirali, naša je zemlja na jednom od posljednjih mjesta u Evropi. I ako postoje dobri uvjeti za znatno povećanje kako proizvodnje, tako i potrošnje. Potrošnja voća po jednom stanovniku godišnje iznosi oko 60 kg (sa šljivama), dok u mnogim drugim zemljama iznosi 70, 80, 90, pa i preko 100 kg. Godišnje potrošimo u prosjeku oko 130 kg povrća po jednom stanovniku (s krumpirom), dok mnoge evropske zemlje potroše 200, 220 kg po stanovniku.

Radi mogućnosti usporedbe potrošnje voća u Jugoslaviji s potrošnjom voća s nekoliko zapadnih zemalja, navodimo ove podatke.

Potrošnja voća u zemljama EZ Zapadne Evrope i Jugoslavije per capita (1970)

U kg

Zemlja	Jabuke	Kruške	Ost. kont. i južno voće	Svega
0	1	2	3	4
1. SR Njemačka	39,3	12,5	119,7	171,5
2. Francuska	28,9	10,1	83,2	122,2
3. Italija	33,8	30,7	141,9	206,4
4. Nizozemska	35,8	10,8	90,7	137,3
5. Belgija	30,6	10,6	85,3	126,5
6. Danska	—	—	—	—
7. Prosjek za Ukupno EZ	34,2	16,9	112,5	163,6
8. Vel. Britanija	15,5	2,4	—	—
9. Jugoslavija	17,9	—	42,8	60,7

Izvor: Za EZ: Dr. Fritz Winter i dr.,

Kolovoz 1974. (prijevod ing. Jelenčić S. u rukopisu)

Sada je Velika Britanija u EZ, ali kada su podaci objavljeni nije bila član EZ pa je tako izdvojeno:

Za Jugoslaviju dr. Josip Štahan Potrošnja krušaka za Jugoslaviju nije posebno prikazana, već je to obuhvaćeno u količini potrošnje »ostalo kontinentalno i južno voće«.

Kada uspoređujemo potrošnju voća kod nas i u zapadnoevropskim zemljama očit se vidi da znatno zaostajemo. U Italiji na primjer potrošnja voća veća je nego u nas za više od tri puta.

Na potrošnju povrća i voća utječe niz činitelja, kao što su visina proizvodnje na određenom području, razvoj trgovačke mreže koja vrši nabavu i prodaju te robe, mogućnosti uvoza, visina standarda stanovnika, tradicija potrošnje itd. Kada je riječ o standardu stanovništva i s tim u vezi ocjena potrošnje, kod toga je vrlo važno saznanje da li se vodi o artiklima koji predstavljaju hranu ili onima koji služe za dopunu hrani. Kada se radi o artiklima koji služe za ishranu uzmimo, da je to krumpir, njegova se potrošnja neće povećati s porastom standarda, dok će se na primjer potrošnja jagoda povećati, jer je potrošač kadar izdvojiti i veća sredstva za konzumiranje toga voća.

Program rada i akcija Poslovne zajednice za proizvodnju, doradu, usluge i plasman voća i povrća i prerađevina za 1977. godinu

Program rada i akcija PIZ-e zasniva se na osnovnim odredbama samoupravnog sporazuma i statutarne odluke. Konkretizacija tih odredbi u obliku niza posebnih samoupravnih sporazuma, odluka i drugih normativnih akata i akcija znači početak u praktičnom ostvarivanju ciljeva datih u samoupravnom sporazumu u osnivanju PIZ-e. Kažemo početak svjesni da samoupravno organiziranje privrede na osnovama novog Ustava do potpunog udruživanja rada i sredstava nije kampanja već veoma složena ali i nužna. Stoga, kao što se vidi, u programu se predviđa niz daljnjih samoupravnih akata koji tek trebaju stvoriti uvjete za udruživanje rada i sredstava. Proces je i suviše složen da bi se moglo očekivati da će već u prvoj godini PIZ-a djelovati u punoj mjeri u svim sferama udruživanja rada i sredstava, odnosno da će se tako brzo uspostaviti novi društveno-ekonomski odnosi. Obavezno ugovaranje proizvodnje i prometa proizvoda i usluga unutar članice prvi je korak poslovnog povezivanja na trajnoj osnovi koji se mora razviti do ravnopravnog preuzimanja rizika, zajedničke odgovornosti za proširenje materijalne osnove rada i sudjelovanja u dohotku. To će zahtijevati veliku aktivnost skupštine i njenih organa na programu samoupravnog organiziranja.

I — PROIZVODNJA I OPSKRBA

1. Razrada plana opskrbe voćem i povrćem te prerađevinama grada Zagreba, a eventualno i ostalih gradova, koji će se uključiti u sistem opskrbe, i to po količinama, asortimanu i rokovima isporuke za 1977. godinu.
2. Uspoređivanje plana potreba tržišta grada Zagreba sa planovima proizvodnje članica — izradbe bilance proizvodnje i tržišta za 1977. godinu.
3. Dogovaranje uvjeta za ugovaranje proizvodnje i prometa, voća i povrća između članica na načelima suradnje i udruživanja rada i sredstava.
4. Utvrđivanje liste deficitarnih odnosa suficitarnih odnosa kritičnih proizvoda unutar bilanciranog stanja PIZ-a.

5. Organiziranje proizvodnje deficitarnih proizvoda odnosno istraživanja tržišta za nabavu iz drugih opskrbnih centara.

6. Sklapanje predugovora za replasman viškova u druge potrošačke centre u Jugoslaviji odnosno izvoz.

7. Povezivanje s ostalim opskrbnim centrima radi praćenja proizvodnje i tržišta voća i povrća u SFRJ, te izrada bilance uvoza odnosno izvoza.

8. Izrada i donošenje plana potreba tržišta i proizvodne orijentacije za 1977. godinu.

9. Angažiranje naučno-istraživačkih institucija na unapređenju proizvodnje i prometa voća i povrća (u granicama raspoloživih finansijskih sredstava).

II — RAZVOJ DRUSTVENO-EKONOMSKIH ODNOSA

1. Donošenje samoupravnog sporazuma o udruživanju radu i sredstava između OUR-a koje se bave poslovima prometa robe i usluga te proizvodnih organizacija.

2. Povezivanje proizvodnje i prometa sa potrošnjom — uključivanje velikih potrošača u PIZ-u i predstavnika Savjeta potrošača iz grada Zagreba u organe upravljanja PIZ-e.

3. Definiranje društveno-ekonomskog položaja razvojnih institucija (znanstvene i druge) u Poslovnoj interesnoj zajednici.

4. Donošenje samoupravnog sporazuma o osnivanju Fonda rizika (interne organizacije osiguranja) za stabilnost proizvodnje i tržišta.

5. Analiza poslovnih odnosa članica PIZ-e s bankom s ciljem stvaranja eventualnih članica PIZ-e s bankama s ciljem stvaranja eventualnog internog bankarskog mehanizma odnosno povezivanja poslovne zajednice s određenom bankarskom institucijom.

6. Analiza stupnja suradnje i povezanosti članica u poslovnim odnosima:

a) u asortimanu voća i povrća i preradevina;

b) u ostalim poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima.

7. Donošenje samoupravnog sporazuma u oblicima obavezne suradnje članica koje se bave poslovima izvoza i uvoza s proizvodnim i drugim organizacijama — članicama PIZ-e (prema članu 43 Ustava SFRJ).

8. Donošenje samoupravnog sporazuma o srednjoročnom planu razvoja proizvodnje, dorade, prerade i prometa voća i povrća.

9. Organiziranje službe informiranja (poslovne informacije).

III — POLOŽAJ PIZ-a U PRIVREDNOM SISTEMU — SISTEMSKA PITANJA

1. Utvrđivanje prijedloga mjera koje bi Skupština grada Zagreba, odnosno drugih gradova trebala poduzeti u sređivanju tržišta.
2. Analiza djelovanja sistema cijena u prometu voća, povrća i prerađevina.
3. Uključivanje kompleksa voća i povrća u Zeleni plan odnosno Društveni dogovor o agraru.
4. Sagledavanje kompleksa voća i povrća sa stanovišta materijalnih rezervi Republike i gradova sa dva aspekta:
  - a) učešću u izgradnji skladišnih kapaciteta,
  - b) participaciji u stvaranju fondova rizika.
5. Izrada elaborata i prijedloga za stimuliranje domaće proizvodnje onih proizvoda koji se uvoze (u zajednici sa ostalim poslovnim zajednicama i udruženjima) u Jugoslaviji.
6. Izrada elaborata i prijedloga za stimuliranje proizvodnje i izvoza voća i povrća (prvenstveno povrća) i prerađevina (u zajednici s ostalim opskrbnim organizacijama i udruženjima u Jugoslaviji).

IV — AKTIVNOST ORGANA UPRAVLJANJA PIZ-e

1. Skupština

Zasjedanje — početak veljače 1977. godine

- Usklađivanje proizvodnje s potrebama tržišta:
- a) potrebe koje se realiziraju unutar PIZ-a
  - b) utvrđivanje liste i količine proizvoda iz uvoza odnosno nabave izvan kruga članica,
  - c) utvrđivanje liste proizvoda za izvoz odnosno plasman na treće tržište,
  - d) proširivanje poslovne aktivnosti — zajednice — povezivanje sa velikim potrošačima (turističke organizacije, zdravstvene ustanove, JNA i dr).
  - e) Adaptiranje organa upravljanja — proširivanje izborom predstavnika potrošača (gradskih savjeta i potrošača kao članica Poslovne interesne zajednice).

Zasjedanje — konac lipnja 1977. godine

- Donošenje 5-godišnjeg plana razvoja i proizvodnje, dorade, prerade i prometa voća, povrća i prerađevina,

- Smjernice za povezivanje sa bankarskim organizacijama eventualno osnivanje interne banke,
- Osnivanje službe informacija.

Zasjedanje — konac studenog 1977. godine

- Odluka o pristupanju određenoj banci odnosno ev. formiranju interne banke,
- Ocjena rezultata poslovne aktivnosti zajednice,
- Plan potreba tržišta za 1978. godinu
- Utvrđivanje uvjeta o obaveznom ugovaranju proizvodnje voća i povrća za 1978. godinu.

ZAKLJUČAK

Iz prvog dijela obrazloženja ove teme proizlazi osnovna problematika s kojom smo danas suočeni u kompleksu proizvodnje i opskrbe voćem i povrćem. Drugi dio ove podteme konkretno obrazlaže program rada i akcija Poslovne zajednice za voće i povrće. Realizacija ovog ambicioznog programa rada ove Zajednice ovisit će prvenstveno od angažiranja članica Zajednice, te o podršci društveno-političkih faktora našeg društva.

Dakle o realizaciji ovog programa ovisit će daljnji razvoj proizvodnje i opskrbe voćem i povrćem u okviru ove Poslovne zajednice u narednom razdoblju.

LITERATURA

1. Stanković D., Perspektive proizvodnje voća i povrća Beograd 1973.
2. Trgo D., Problemi proizvodnje i prometa povrća i voća, te uloga PPK »Zagreb« u opskrbi tržišta (magist. radnja) Zagreb, 1973.
3. Matas J., Analiza organizacije rada u PPK »Zagreb« (magist. radnja) Zagreb, 1976.
4. Adamič F., i Mihelč E., Perspektive razvoja proizvodnje jabuka u Jugoslaviji, referat na Kongresu o proizvodnji ljudske hrane Novi Sad, 1975.
5. Program asanacije voćarskih nasada PPK »Zagreb« Zavod za voćarstvo Zagreb, 1974.
6. Program rada i akcija PIZ-a za 1977. godinu, Zagreb, 1976.